

Ανεμοπετάλιο

Τόμ. 2, Αρ. 2 (2023)

Ανεμοπετάλιο

Η λεξιπλαστική δύναμη της Θουκυδίδειας γλώσσας

Βασίλειος Μακρυπούλιας

doi: [10.12681/anem.36149](https://doi.org/10.12681/anem.36149)

Copyright © 2023, Βασίλειος Μακρυπούλιας

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4##).

Η λεξιπλαστική δύναμη της Θουκυδίδειας γλώσσας

Βασίλειος Μακρυπούλιας

Δρ. Φιλοσοφίας
vasilios888@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Θουκυδίδης, ως πιστός μαθητής της νοερής Αθήνας, του ανθρωπίνου Νοός, πιστεύει στη δυναμική εξέλιξη των πραγμάτων δια του νοήμονος ανθρώπου. Μέσω της λεξιπλασίας του προσπάθησε ακριβώς να αποκαλύψει ότι ο άνθρωπος αποτελεί ένα μέγεθος το οποίο κινείται με βάση τις νοητικές ενέργειες που ανακαλύπτει οι οποίες τελικά τον καθοδηγούν και στο επίγειο ταξίδι του καθορίζοντας μεγάλο κομμάτι των πράξεών του.

ΟΙ ΛΕΞΙΚΟΠΛΑΣΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΤΟΥ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ

Ο Θουκυδίδης επέλεξε να παρουσιάσει τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, ο οποίος απετέλεσε όριο ανάμεσα στον ιδεατό Ελληνικό κόσμο της νόησης και του ήθους από την μία πλευρά, επίσης στην πραγματική ανθρώπινη φύση από την άλλη πλευρά. Τα νοήματα στηρίχθηκαν στις παρακάτω γλωσσικές ιδιοτυπίες, προκειμένου να συμπεριλάβουν όλα τα υψηλά νοήματα περί του ανθρωπίνου νοός, ήθους και της ανθρωπίνης φύσεως αλλά και των γεγονότων.

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΘΟΥΚΥΔΙΔΕΙΑΣ ΛΕΞΙΠΛΑΣΙΑΣ

A) Χρησιμοποιούνται συχνά σπάνιες και ποιητικές λέξεις όπως: αϊεί, (αντί για άεί), ἄφαρκτος (αντί για ἄφρακτος = ἀφύλαχτος) λίπα (με λάδι) ἀπαλλαξείω (θέλω να απαλλαγώ). Αυτό βέβαια φανερώνει τη γνώση του ιστορικού ότι η ποίηση, οι μακραιώνα δουλεμένες λέξεις οι οποίες αντικατόπτριζαν βαθιές ισορροπίες στο σύμπαν, αυτές θα μπορούσαν όχι απλά να περιγράψουν γεγονότα πολέμου αλλά την περιγραφή και την αποτύπωση της βαθιάς ανθρωπίνης φύσεως: εάν σκεφθούμε ότι οι λέξεις μεταφέρουν νοήματα και συμπαντικές ισορροπίες, καταλαβαίνουμε ότι ο Θουκυδίδης νωρίς κατάλαβε ότι αυτός ο πόλεμος έγινε περί το ανθρώπινο Είναι και τη διαμορφωσή του, ώστε θέλησε βαθιές λέξεις για να αποτυπώσει το βάθος και όλες τις μεταβολές της ανθρωπίνης φύσεως.

B) Προτιμά τις προθέσεις ξύν και ἔς αντί του σύν και εἰς τόσο στη σύνθεση όσο και στη σύνταξη: π.χ.: ἔς τὰς Ἀθήνας ξύν αὐτοῖς ξυγγράφω (η αρχαιοπρέπεια του ιστορικού φανερώνει την πίστη του ότι οι παλαιές λέξεις ως προφορά και προσωδία υπενθύμιζαν το πραγματικό βάθος των νοημάτων, και τόνιζαν όλο το πνευματικό και συναισθηματικό εύρος των επί των λέξεων νοημάτων (η πρόθεση ξύν τονίζει εμφαντικά τη σχέση που αντικατοπτρίζει αυτή η πρόθεση όπου τίθεται και συντίθεται

δίδοντας εμφαντικές σύνθετες λέξεις (η διαφορά του συναισθάνομαι από το ξυναισθάνομαι είναι ότι το ξυναισθάνομαι προβάλλει τη σχέση του μαζί (ξύν και όχι απλά σύν)).

Γ) Χρησιμοποιεί το ουδέτερο των επιθέτων και των μετοχών αντί των αντιστοίχων ουσιαστικών: π.χ. το δεδιός αντί το δέος, το σῶφρον αντί η σωφροσύνη: το ουδέτερο ως γένος δηλώνει τη μη ξεκάθαρη πορεία (δεν είναι η καθαρά ρέουσα κατάσταση των θηλυκών εννοιών) επίσης δεν φανερώνει τον αρσενικό τρόπο κτίσεως και δημιουργικότητας, ο οποίος προωθείται από τις θηλυκές έννοιες και ολοκληρώνεται από τις ουσίες αρσενικού γένους: π.χ. το να γραφεί «η σωφροσύνη των Αθηναίων» σημαίνει ότι οι Αθηναίοι ευρίσκονται υπο την απόλυτο ροή της σωφροσύνης και ούτε για μία στιγμή δεν ξεφεύγουν από την αρετή αυτή. Γράφοντας όμως ο ιστορικός «το σῶφρον» εννοεί ότι υπάρχει μία ουδέτερη έννοια (αρετή) η οποία έχει ακινητοποιηθεί και περιμένει ως ουδέτερη να την ενεργοποιήσουν οι άνθρωποι. Η προτίμηση του ουδετέρου γένους αντί άλλου αποκαλύπτει την άποψη του Θουκυδίδη ότι οι άνθρωποι νέκρωσαν τις έννοιες (αρετές) και θα πρέπει αυτές μέσα από την πνευματική και ηθική αφύπνιση να επανεργοποιηθούν.

Δ) Σε κάθε περίπτωση η σημαντική πρωτοτυπία του Θουκυδίδη είναι η συχνοτάτη χρήση των συνθέτων ρημάτων. Ο Θουκυδίδης και μέσα από την πνευματική θητεία του στη φιλοσοφική Αθήνα του 5ου αι, σε μία Αθήνα, όπου ο Αναξαγόρειος Νους συνδύαζε όλες τις συμπαντικές παραμέτρους (την Ιδέα, τη Φύση και τον Άνθρωπο) κατενόησε λοιπόν ο Αθηναίος ιστορικός ότι ο Άνθρωπος αποτελεί κοσμική συνύπαρξη σε σχέση με την Ιδέα, τη Φύση και τους Άλλους: χρησιμοποιώντας σύνθετα ρήματα μπόρεσε να αποδώσει με τον καλύτερο τρόπο τις πνευματικές και αξιακές σχέσεις του Ανθρώπου (πολίτου) του 5ου αι, με τους Άλλους την Ιδέα, τη Φύση. Π.χ Θα μπορούσε να είπει ότι οι Αθηναίοι ανοίχθησαν στο πέλαγος. Όμως χρησιμοποιεί το σύνθετο και βαθέως επεξεργασμένο ρήμα: ὑπεξανάγομαι (ανοίγομαι με προφυλάξεις): με αυτόν τον τρόπο αποδίδει όλες τις πνευματικές και ηθικές και πραγματικές κινήσεις του στόλου, τα αίτια και τον λόγο των κινήσεων: ώστε ο αναγνώστης να κατανοήσει το πώς και το γιατί των γεγονότων. Υπό το κράτος του φόβου, εκ της ανάγκης, ανά τη θάλασσα άγομαι. Συνθέτοντας τις παραπάνω φράσεις οδηγούμεθα στο ρήμα ὑπεξανάγομαι το οποίο με αυτόν τον τρόπο αποδίδει το σύνολο των ενδελεχών κινήσεων των αντιμαχομένων στόλων.

Ο Θουκυδίδης μεταφέρει τον τρόπο του νοερού κόσμου, όπως αυτός περιεγράφη από τον Αναξαγόρειο Νου, στα κείμενά του, δια της λεξιπλασίας του η οποία αναλύεται σε χρήση τόσο του ρήματος όσο και της μετοχής: Ο Αναξαγόρειος Νούς διεχώρισε τον κόσμο σε ιδέες, ενέργειες, πράξεις. Αυτές αποδίδονται μέσω των διαφόρων γραμματικών τύπων: η μετοχή δηλώνει τη συμμετοχή του ατόμου στην ενέργεια της ιδέας ως τέτοιας: η διαφορά του ρήματος από τη μετοχή είναι ότι όταν χρησιμοποιούμε ρήμα προτάσσουμε το Υποκείμενο της ενεργείας που εκφράζει το ρήμα: όταν λέμε: π.χ: ο Νίκος παίζει σκάκι, εννοούμε ότι ο Νίκος δημιουργεί αυτός την ενέργειά του ως Υποκείμενο. Αντιθέτως, η μετοχή σημαίνει ότι η ενέργεια καθορίζει το Υποκείμενο το οποίο μετέχει στην εκτύλιξη

της ενεργείας που δηλώνεται δια της μετοχής: π.χ.: παίζοντας ο Νίκος σκάκι εννοούμε ότι ο Νίκος παρασύρεται από το σκακιστικό παίγνιο, συμμετέχοντας στην ενέργεια του παιγνίου ως τέτοια, και δεν καθορίζει αυτός την εξέλιξη του χρόνου, ο οποίος μαζί με το σκάκι μπορεί να φέρει και πολλά άλλα πράγματα.

Ο Θουκυδίδης χρησιμοποιεί κατά κόρον μετοχές προκειμένου να αποκαλύψει το ότι ο άνθρωπος μετέχει και συμμετέχει σε ένα ευρύτερο κοσμικό γίγνεσθαι και δεν καθορίζει κλειστά αυτός τη μικρή και καθοριζόμενη από αυτόν ζωή του. Περιγράφοντας ειδικά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, ο Θουκυδίδης μεταφέρει την ενέργεια από τα ρήματα στις μετοχές προκειμένου να καταδείξει ότι ο άνθρωπος δεν προκαλεί και δεν ελέγχει τις ενέργειες, αλλά μετέχει συμμετέχει και παρασύρεται από αυτές, διότι ο Νους του ως τέτοιος μετέχει, συμμετέχει και παρασύρεται από τις συμπαντικές ενέργειες.

Ας δώσουμε ένα παράδειγμα: Οι Κερκυραίοι οι οποίοι υπήγον τον Πειθία σε δίκη το έπραξαν αυτό λέγοντες (συμμετείχαν στην ενέργεια του Λόγου). Ο Πειθίας τους αποφεύγει φάσκων (συμμετέχει και αυτός στην ενέργεια του λόγου). Οφλόντων των ολιγαρχικών (οι ολιγαρχικοί συμμετέχοντας στην συνέχεια της διαμάχης με τους δημοκρατικούς δεν προκάλεσαν το χρέος αλλά συμμετείχαν στην έννοια του χρέους), διότι των ο Πειθίας μέλος της βουλής (μετοχή των) συμμετείχε στην έννοια των κοινών της πόλης, δεν τα καθόριζε (ώστε να είπει ο Θουκυδίδης: ο Πειθίας εστί βουλευτής) αλλά θέλει να φανεί ότι ο Πειθίας μετέχει στα κοινά. Με αυτόν τον τρόπο ο Θουκυδίδης συνεχίζει την Αναξαγόρειο φιλοσοφία όχι επί της φύσης αλλά επί των ανθρωπίνων πεπραγμένων εν τη πόλει, εν τη ειρηνική ή πολεμική πόλει. Οι άνθρωποι δεν καθορίζουν τις τύχες τους ή τη συνέχεια τους, τουλάχιστον όχι μόνοι τους. Μετέχουν στις συμπαντικές ενέργειες που ανακαλύπτονται από τον Νου και οι άνθρωποι μεταφέρονται από αυτές τις κοσμικές δυνάμεις, καθορίζοντας την ζωή τους και την ιστορική τους συνέχεια. Άρα, η θουκυδιδεια ιστορία είναι ο τρόπος δια του οποίου πραγματώνεται η Αναξαγόρειος φιλοσοφία του Νοός: οι άνθρωποι μετέχοντας στις νοητικές ενέργειες δημιουργούν την Πόλη τον Πολίτη, μεταφέροντας νοητικά τον τρόπο του νοητικού σύμπαντος επί της γης. Επειδή ακριβώς ο ιστορικός θεώρησε ότι αυτό το επέτυχε ο Περικλής, ο Θουκυδίδης έγραψε και τον Επιτάφιο, τον πολιτικό Παρθενώνα των Ελλήνων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι θουκυδίδειες λέξεις μέσω της γραμματικής επιλογής των και της συντακτικής σειράς των αποκαλύπτουν ότι ο Αθηναίος ιστορικός ουσιαστικά δημιούργησε έναν ολόκληρο κόσμο όπου εκεί τοποθέτησε και εξήγησε ανθρώπους, σκέψεις και πράξεις. Αναμφίβολα, οι θουκυδίδειες λέξεις και ο συνδυασμός των φανερώνουν τον τρόπο δια του οποίου τα κελεύσματα του νοός πραγματώνονται μέσα στην Πόλη από τους Πολίτες.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Βλάχου, Αγγ. (1965). *Θουκυδίδου ιστορία*, Γαλαξίας, Αθήνα.

Σταματάκου, Ι. (1999). *Θουκυδίδου ξυγγραφή*, Αθήνα.

Finley, J.H. (1942). *Thucydides*, Harvard University Press.

Warner, R. (1962). *The Peloponnesian War*, London.